

Asociacijos „Investors‘ Forum“ pasiūlymų paketas

2024 birželio 11 d.

„Investors‘ Forum“ telkia šalyje veikiančias tarptautinio kapitalo įmones, kuria ir puoselėja verslo, valstybės ir visuomenės dialogą, siekdama gerinti verslo aplinką ir investicinį klimatą Lietuvoje. Nuo 1999 m. veikianti Investors‘ Forum šiuo metu vienija bemaž 70 narių. Tai savanoriška, visiškai nepriklausoma ir savivaldi organizacija. Jos veikla finansuojama lėšomis, surenkamomis iš asociacijos narių įnašų. Asociacijos misija – bendradarbiaujant su valstybinėmis institucijomis ir verslo bendruomene gerinti verslo aplinką ir investicinį klimatą Lietuvoje. Šis pasiūlymų paketas skirtas Lietuvos Respublikos Vyriausybei, politinėms partijoms, institucijų atstovams. Tai viešas dokumentas, kuriame Investors‘ Forum pateikia savo vidinių darbo grupių, narių suformuotus ir valdybos patvirtintus pasiūlymus įvairioms viešosios politikos sritims, kurios turi įtakos verslo aplinkai Lietuvoje. Tikime, kad politikos formuotojai ir įgyvendintojai šiame pasiūlymų pakete atras vertingų pasiūlymų ir reikalingų įgyvendinti sprendimų, siekiant jog Lietuvos investicinis klimatas būtų palankus ne tik šalyje jau veikiančioms, bet ir planuojančioms investuoti įmonėms.

Pasiūlymų paketą sudaro šios dalys:

1. Subalansuota mokesčių politika
2. Talentų politika
3. Tvarumas
4. Darbo santykiai
5. Sveikatos politika
6. Energetika
7. Transportas ir dekarbonizacija
8. Fintech sektoriaus plėtra
9. Kiti investicinės aplinkos gerinimo pasiūlymai

1. Subalansuota mokesčių politika

Siūlome:

- Sugrąžinti buvusį 27 procentų gyventojų pajamų, viršijančių Sodros „lubas“, mokesčio tarifą**, vietoje dabar nustatyto 32 procentų tarifo ir tokiu būdu įgyvendinti 2018 metais pradėtą, bet nebaigtą mokesčių reformą, susijusią su Sodros „lubų“ įvedimu. Reforma liko neįgyvendinta, nes sumažintos Sodros įmokos buvo pakeistos padidintu GPM tarifu. Ši priemonė būtina siekiant Lietuvoje sudaryti tinkamas sąlygas talentų pritraukimui ir išlaikymui.
- Išplėsti pelno mokesčio investicinio projekto lengvatos taikymo apimtį.** Rekomenduojame iš esmės peržiūrėti Pelno mokesčio įstatymo 461 str. nustatytas turto rūšis bei įstatymo priedėlyje numatytas turto grupes, kurioms taikoma investicinio projekto lengvata. Įvertinant faktinę verslo daromų investicijų apimtį, rekomenduojame investiciniams projektui priskirti ir investicijas į gamybinės ir komercinės paskirties pastatus. Taip pat, rekomenduojame panaikinti, 46(1) str. 4 p. numatytą lengvatos ribojimą laike, siekiant ir toliau skatinti verslo investicijas į modernų bei gamybos/ verslo procesus efektyvinančią turtą.
- Supaprastinti visų kitų pajamų natūra administravimo tvarką** nustatant, kad darbdavys visoms darbuotojų naudoms neapmokestinant jų gali skirti ne daugiau negu X procentų nuo bendrų įmonės darbo užmokesčio sąnaudų. Toks ribojimas leis palengvinti mokesčių mokėtojams apskaitą, o VMI - administravimą. Nebereikėtų atskiros tvarkos kiekvienai rūšiai neapmokestinamųjų pajamų natūra administruoti (prizams, dovanoms, pensijų fondo, draudimo įmokoms darbuotojų naudai, maitinimui, pavėžėjimui, sportui, sveikatinimui, ir t.t. ir pan.). Darbdaviai turėtų daugiau laisvės pasirinkti darbuotojų skatinimo formas ir jas keisti pagal rinkos tendencijas. Be to, tokia tvarka neleistų piktnaudžiauti tiems mokesčių mokėtojams, kurie moka sau ir (arba) darbuotojams mažas algas. Taip pat sudaryti sąlygas pelno mokesčio lengvatą dėl naudų darbuotojams taikyti visoms įmonėms, kurios naudų teikimą numato vidaus darbo tvarkose, o ne tik toms, kuriose sudarytos kolektyvinės sutartys.
- Įvesti visuotinį nekilnojamojo turto mokestį:** išplėsti mokesčio bazę ir panaikinant lengvatas atskiroms subjektų grupėms. Dabartinė nekilnojamojo turto mokesčio struktūra neužtikrina nuoseklaus ir visuotinio nekilnojamojo turto apmokestinimo, nes faktiškai mokestį moka tik labai nedidelė dalis gyventojų, o dalis juridinių asmenų nuo jo atleidžiami dėl specifinės vykdomos veiklos ar savo statuso. Manytume, kad mokesčių lengvatų taikymas neskatina efektyviai naudoti turimo turto, sukuria nesažiningos konkurencijos sąlygas, taip pat neprideda prie apmokestinimo teisingumo principo įgyvendinimo. Jeigu nekilnojamojo turto mokesčio tikslas yra pirmiausia surinkti lėšų infrastruktūrai išlaikyti, tuomet iš esmės visi nekilnojamojo turto objektai turėtų būti apmokestinami. Apmokestinant gyventojų turimą nekomercinės paskirties turtą, dabartinis reglamentavimas lemia, kad santykinai dideliais tarifais (iki 2%) apmokestinamas tik didelės vertės turtas arba tie gyventojai, kurie turi daugiau nekilnojamojo turto objektų (sumuojant jų bendras vertes). Siūlytina išplėsti mokesčio bazę, apmokestinant kuo daugiau gyventojų turimo nekilnojamojo turto. Tačiau kartu siūlytina nustatyti santykinai mažus mokesčio tarifus, su galimybe taikyti tam tikras tikslingas lengvatas.
- Gyventojų pajamų apmokestinimo tikslu įteisinti „investicines sąskaitas“.** Atsidarę investicines sąskaitas Lietuvos bankuose gyventojai mokėtų pajamų mokestį nuo investicinės

veiklos pajamų tik jas išsiėmę iš investicinės sąskaitos. Tai būtų reikšmingas administracinės naštos palengvinimas tiek gyventojams, tiek bankams (neberekėtų teikti duomenis VMI apie kiekvieną įplauką atvejį), o mokesčių administravimas šioje srityje supaprastėtų ir atpigėtų (neberekėtų kaupti informacijos ir tikrinti kiekvieno įplauką atvejo).

6. **Skatinti investicijas į valstybių ir privačius viešai kotiruojamus skolos vertybinius popierius** (pavyzdžiui, obligacijas), numatant, kad susidariusį nuostolį iš viešai platinamų vertybinių popierių būtų galima panaudoti einamuoju ar kitais mokestiniais laikotarpiais sudengiant jį su įprastinės veiklos pajamomis. Šiuo metu visų vertybinių popierių reguliavimas yra vienodas – nuostolis iš visų vertybinių popierių gali būti sudengiamas tik su vertybinių popierių perleidimo pajamomis ir naudojamas 5 metus į priekį. Manome, kad ši antivengiminė nuostata yra perteklinė ir neturėtų būti taikoma viešai platinamiems skolos vertybiniams popieriams, nes tokiais finansiniais instrumentais nėra galimybės manipuliuoti ir dirbtinai sumažinti savo apmokestinamąjį pelną. Šiuo metu Lietuvos Respublikos pelno mokesčio įstatyme jau yra įtvirtinta lengvata užsienio vienetams, investuojantiems į Lietuvos valstybės skolos vertybinius popierius (gautos palūkanos yra neapmokestinamos prie šaltinio Lietuvoje). Siūlomu pakeitimu skatintume Lietuvos (ne tik užsienio) vienetų investicijas ir tokiu būdu būtų prisidedama prie Lietuvos Banko Kapitalo rinkos plėtros priemonių plano įgyvendinimo, kuriuo skatinamas kapitalo rinkos augimas ir jo patrauklumas Lietuvos ir užsienio investuotojams, nusprendusiems įsisteigti Lietuvoje.
7. **Plėsti „Sodros“ ir gyventojų pajamų mokesčio lengvatos apimtį**, taikomą pasirinkimo sandoriams, įtraukiant į lengvatos aprėptį ir kitokio tipo akcijų planus (RSU, Appreciation Rights, Warrants ir kt.), skirtus užtikrinti didesnę darbuotojų motyvaciją. Tai, kad mūsų teisės sistemoje nėra įtvirtinta tokia akcijų planų įvairovė kaip kitose šalyse, neturėtų būti pagrindu skirtingai traktuoti iš esmės analogiškus darbuotojų motyvacinius instrumentus, pagrįstus realiu akcijų suteikimu darbuotojams.
8. **Sudaryti tinkamas mokestines sąlygas Lietuvos verslui vykdyti eksportą į tas šalis, su kuriomis nėra pasirašytos dvigubo apmokestinimo išvengimo sutartys**, tuo tikslu pakeičiant Pelno mokesčio įstatymo nuostatas ir leidžiant Lietuvoje antrą kartą neapmokestinti pajamų, nuo kurių mokestis sumokėtas užsienio valstybėse, t. y., kad atleidimo metodas būtų taikomas visose užsienio valstybėse uždirbtoms pajamoms, o ne tik tose, su kuriomis pasirašytos dvigubo apmokestinimo išvengimo sutartys).
9. **Peržiūrėti mokesčių mokėtojų patikimumo kriterijus**, siejant juos su mokesčio mokėtojo veiklos mastu, vertinant tik mokestines prievoles bei akcentuoti skatinamojo pobūdžio, o ne baudimo kriterijus.
10. **Būtina įvesti naujus finansinius mechanizmus, kurie turėtų skatinamąjį poveikį globaliems rinkos žaidėjams investuoti ir kurti inovacijas Lietuvoje.** Tai būtų skirta amortizuoti „Pillar Two“ direktyvos neigiamą poveikį užsienio investicijoms į inovatyvių produktų kūrimą ir gamybą Lietuvoje: (i) Investicijų į mokslinius tyrimus ir inovatyvių produktų gamybą skatinimas galėtų vykti per įmonių sumokamą gyventojų pajamų mokestį. (ii) Naujosios lengvatos priklausytų nuo vykdomos mokslinės tiriamosios veiklos apimties bei tam skirtų investicijų ir galėtų būti sudengiama su įmonės mokama gyventojų pajamų mokesčio suma ar jos dalimi.

Kova su šešėline ekonomika

Sveikiname institucijų ryžtą kovoje su šešėline ekonomika ir kontrabanda. Džiaugiamės, kad Kenos pasienio punkte pagaliau pradėjo veikti rentgeno kontrolės sistema, atsirado ribojimai atsiskaitymams grynaisiais pinigais ir yra diegiamos mokestinės ir reguliacinės paskatos gyventojams ir verslui trauktis iš šešėlio. Nepaisant to, turime pripažinti, kad šešėlinės ekonomikos apimtys vis dar yra labai didelės ir dėl to ženkliai nukenčia valstybės biudžetas. PVM atotrūkis ir nelegalių cigarečių srautas Lietuvoje vis dar yra labai didelis. Paskutinis Tuščių pakelių tyrimas rodo, kad 2022 m. IV ketvirtį nelegalių cigarečių rinka buvo 23.1 proc., t.y. kiekviena penkta cigaretė buvo be akcizo ir PVM mokesčių. Vis dar turime sektorių, kuriuose plačiai paplitę vokeliai ir kitos mokesčių vengimo praktikos.

Siūlome:

1. **Panaikinti nefiskalinius čekius viešojo maitinimo sektoriuje.**
2. **Sudaryti įvairesnes galimybes palikti arbatpinigius**, sušvelninti arbatpinių apmokestinimo tvarką (apmokestinti GPM, tačiau ne socialinio draudimo įmokomis, kadangi arbatpinigiai nėra pajamos, gaunamos iš darbdavio).
3. **Peržiūrėti galiojančią paramos teikimo sistemą** ir susiaurinti jos aprėptį (gavėjų sąrašą, kriterijus).
4. **Plačiau taikyti „atvirkštinio“ PVM taisyklę** tose srityse, kur stebimas didžiausias PVM grobstymas.
5. **Svarstyti galimybes nustatyti, kad visose prekybos vietose turi būti privaloma galimybė atsiskaityti ne grynais pinigais** (kortele, elektroniniu pavedimu ar kitais būdais).
6. Raginame **įrengti rentgeno kontrolės sistemas Stasylos ir Kybartų stotyse.**
7. Siūlome **įvesti griežtesnius apribojimus atsivežamoms cigaretėms iš ne ES valstybių** – ne daugiau 40 cigarečių vieno įvažiavimo metu ir ne daugiau kaip 80 cigarečių per mėnesį. (Estijos pavyzdys). Taip pat siūlome šviesti visuomenę, kad ji nepirktų nelegalių cigarečių ir neremtų režimų iš kurių šios cigaretės gabenamos į Lietuvos rinką.
8. Kova su nelegalia prekyba negali vykti izoliuotai. Viešojo ir privataus sektorių partnerystė, pagrįsta vyriausybės, privataus sektoriaus ir pilietinės visuomenės bendradarbiavimu yra gyvybiškai svarbi siekiant padėti kovoti su tokia praktika. Šiuolaikiniame pasaulyje – didėjant susirūpinimui dėl pasaulinio saugumo, nusikalstamų organizacijų plitimo ir naujų skaitmeninių priemonių antplūdžio – manome, kad kaip niekad svarbu **išlaikyti kolektyvines pastangas ir skatinti visapusišką dialogą dėl sprendimų, susijusių su nelegalios prekybos problema.**

2. Talentų politika

Lietuvoje veikiantys verslai, užsienio kapitalo įmonės jau kuris laikas atkreipia dėmesį į vieną aktualiausių pastarųjų metų klausimų – darbo jėgos trūkumą. Nors investuotojai, kalbėdami apie priežastis, kodėl renkasi investuoti Lietuvoje, kaip vieną pagrindinių įvardija šalyje esančius talentus, tuo pat metu pastebima, kad kvalifikuotos darbo jėgos ima trūkti. Atsižvelgiant į Lietuvos demografines tendencijas, galima numatyti, kad vien savų, vietos talentų, siekiant kurti ir plėsti aukštos pridėtinės vertės ekonomiką, neužteks, ypač prioritetingose ekonomikos srityse. Dėl šios priežasties kviečiame Vyriausybę ir parlamentines politines partijas sutarti dėl Lietuvos migracijos politikos krypties. Siekiant, jog Lietuvoje veikiantis verslas urėtų galimybę plėstis, o šalis ir toliau būtų konkurencinga bei patraukli užsienio investuotojams, raginame formuoti užsienio talentus pritraukiančią, o ne atbaidančią migracijos politiką. Pasigendame holistinio požiūrio į šią temą – talentų pritraukimas yra tik pirmasis žingsnis. Asociacija Investors' Forum taip pat atkreipia dėmesį, kad nors kasmet Lietuvoje studijuoja beveik 7 tūkst. užsienio studentų, vos 7 proc. jų po studijų lieka dirbti Lietuvoje. Tad siekiant pritraukti užsienio studentus į Lietuvą ir po studijų išlaikyti juos Lietuvoje integruojant į vietinę darbo rinką, būtina orientotis į pritraukiančią, o ne ribojančią migracijos politiką. Būtina priimti ir tokius sprendimus, kurie padėtų atvykusiems užsienio piliečiams lengviau integruotis mūsų šalyje, tapti pilnaverčiais visuomenės nariais ir skatintų juos pasilikti, dirbti ir kurti čia.

Siūlome:

1. Vizos išdavimo pagrindų praplėtimą.

Problematika: šiai dienai užsieniečiai, įskaitant aukštos kvalifikacijos, gali kreiptis ir gauti leidimą gyventi Lietuvoje tik tada, kai jau yra susiradę darbą Lietuvoje ir tarpininkaujant darbdaviui. Tačiau dalis aukštos kvalifikacijos kandidatų „atkrenta“ dėl galimybės juos įdarbinti, nes dauguma pirmiausiai norėtų pamatyti šalį, pabendrauti su potencialiu darbdaviu gyvai ir tik tada spręsti dėl darbo galimybės Lietuvoje.

Pasiūlymas: suteikti galimybę potencialiems, aukštos kvalifikacijos darbuotojams kreiptis dėl nacionalinės vizos (D) arba Šengeno (C) vizos su kuria galėtų atvykti į Lietuvą ir ieškotis darbo.

Problematika: pateikus prašymą dėl leidimo laikinai gyventi išdavimo per išorės paslaugų teikėją ir pasirinkus, kad kortelė bus atsiimta atitinkamame VFS Global padalinyje, nuo sprendimo priėmimo iki galimybės atsiimti kortelę gali praeiti labai daug laiko (pavyzdžiui, 7 savaitės). Dėl šios priežasties leidimo išdavimo procesas tampa neproporcingai ilgas.

Pasiūlymas: siūlome arba suteikti galimybę užsieniečiui gauti Šengeno ar nacionalinę vizą, kad asmuo galėtų atvykti į Lietuvą ir atsiimti kortelę Migracijos departamente, arba leisti korteles Lietuvoje atsiimti darbdaviui ar įgaliotam asmeniui.

2. Sugrąžinti nacionalinę vizą (D) („laukimo“).

Problematika: dažniausiai problema pasireiškia, kai užsieniečiui reikia kreiptis dėl leidimo laikinai gyventi keitimo. Net jeigu užsienietis kreipiasi iš anksto į Migracijos departamentą dėl esamo leidimo

laikinais gyventi keitimo (t.y., 4 mėn. iki esamo leidimo laikinai gyventi galiojimo pabaigos), pakankamai dažnai Migracijos departamentui vėluojant priimti sprendimą užsienietis atsiduria situacijoje, kai jo esamas leidimas laikinai gyventi greitai pasibaigs, o sprendimas dėl leidimo laikinai gyventi keitimo dar nepriimtas ne dėl užsieniečio kaltės (pvz., didelis prašymų kiekis Migracijos departamente/laiku negaunamos pažymos iš kitų institucijų ir pan.). Tokiu atveju tiek užsienietis, tiek jo darbdavys susiduria su sunkumais:

- Jeigu užsieniečiui negalioja bevizis režimas, jis privalo išvykti iš Lietuvos. Tai reiškia, kad jis/ji patiria papildomų išlaidų, kurios susidaro nuo jo/jos nepriklausančių aplinkybių ir dar jis/ji turi ieškoti būdų, kaip bus atsiimta nauja leidimo laikinai gyventi kortelė (kuri paštu nesiunčiama į užsienį).
- Darbdavys susiduria su problema, kad įdarbintas užsienietis, nuo esamos leidimo laikinai gyventi kortelės pabaigos iki naujos kortelės atsiėmimo, negali vykdyti darbo funkcijų. Tai reiškia, kad reikia įforminti atostogas ir tam tikrą laikotarpį verslas lieka be darbuotojo.
- Kartais praktikoje galima paprašyti Migracijos departamento, kai vėluojama priimti sprendimą, įvertinti ar užsienietis bus laikomas „*toleruojamu asmeniu*“, ar ne. Jeigu yra nusprendžiama, kad užsienietis yra „*toleruojamas asmuo*“, tai net pasibaigus esamo leidimo laikinai gyventi galiojimui, užsieniečiui „leidžiama“ likti Lietuvoje ir laukti naujos kortelės atsiėmimo. Atsiėmimo metu užsienietis kaip ir neturėtų būti „baudžiamas“, kad atvyko be dokumento, leidžiančio būti teisėtai Lietuvoje ir galės atsiimti naujo leidimo laikinai gyventi kortelę. Pažymėtina, kad tokia praktika nėra įvirtinta Lietuvos įstatymuose. Taip pat, ji sukuria ydingą praktiką, kad kai kurie užsieniečiai atsiktine tvarka bus traktuojami kaip „*toleruojami asmenys*“, o kai kurie – ne.

Pasiūlymas: sugrąžinti, bent laikinai, kol nebus išspręsta problema dėl sprendimų priėmimo Migracijos departamente vėlavimų, „laukimo“ nacionalinę vizą (D), kuri būtų išduodama tuo pagrindu, kad užsieniečio prašymas dėl leidimo gyventi išdavimo/ keitimo yra nagrinėjamas Migracijos departamente.

3. Tobulinti išorės paslaugų teikėjo (VFS Global) paslaugas

Problematika:

- Pasitaiko, kai VFS Global darbuotojai pareikalauja pateikti „perteklinį“ dokumentą, nuo kurio pateikimo užsieniečiai tam tikrais atvejais yra atleidžiami pagal Lietuvos įstatymus (pvz., kreipiantis dėl leidimo laikinai gyventi išdavimo kaip aukštos kvalifikacijos darbuotojui (t.y., EU Blue Card) buvo atvejų, kai VFS Global pareikalavo pateikti neteistumo pažymą (su *Apostile*), kurios EU Blue Card pareiškėjai teikti neturi, nes pagal Lietuvos įstatymus pakanka, kad jie patvirtintų jog nebuvo teisti). Tokiu perteklinių dokumentų gavimas ir pateikimas užtrunka ilgai;
- Susidūrus su bet kokia problema VFS Global (pvz., VFS Global pareikalavus „perteklinio“ dokumento, nesant galimybės užsiregistruoti vizitui ir pan.) nėra atsakingo asmens/kanalo, kuris padėtų atsiradusią problemą išspręsti operatyviai;
- Pastebimas VFS darbuotojų kompetencijos trūkumas ir savivalė;
- Vizų trūkumas/nebuvimas (ypač aktualu Indijoje ir UK);
- Specialios taisyklės LLG atsiėmimui: jeigu užsienietis pateikė prašymą dėl LLG per VFS Global, nėra galimybės užsakyti, kad LLG atsiimtų darbdavys Lietuvoje - LLG tokiu atveju Lietuvoje galėtų atsiimti tik pats užsienietis, teisėtai atvykęs ir esantis Lietuvoje.
- Reikia ilgai laukti iki kol bus paskirtas vizitas dokumentų pateikimui.

Pasiūlymas: paskirti asmenį/skyrių Migracijos departamente, kuris būtų atsakingas ir padėtų spręsti su VFS Global kilusias problemas.

4. Tobulinti MIGRIS funkcionalumus

Problematika: Tokiose situacijose, kai pavyzdžiui, vėluojama priimti sprendimą dėl leidimo gyventi išdavimo/keitimo, pareikalavus pateikti „perteklinį“ dokumentą, paprašius papildomai pateikti informaciją ir kilus klausimų dėl tokios informacijos pateikimo ir pan., nėra galimybės kontaktuoti tiesiogiai su asmeniu Migracijos departamente, nagrinėjančiu konkretų prašymą. Tokiais atvejais tenka rašyti bendruoju Migracijos departamento el. paštu ir dažnai gaunamas atsakymas, kad reikia kreiptis su prašymu, pasirašytu kvalifikuotu el. parašu, kas reiškia, kad atsakymas bus gautas tik po 20 darbo dienų.

Pasiūlymai:

- Suteikti galimybę paskambinus ar parašius Migracijos departamento bendruoju el. paštu sužinoti informaciją kas konkrečiai nagrinėja užsieniečio konkretų prašymą ir tokiu būdu kontaktuoti tiesiogiai su specialistu;

arba

- Suteikti galimybę, kad MIGRIS sistemoje (tiek darbdavys, tiek užsienietis, tiek advokatas, pateikęs užsieniečio prašymą), turėtų galimybę užduoti klausimus dėl konkretaus pateikto prašymo ir tokiu būdu gautų atsakymą tiesiogiai iš prašymo nagrinėjančio specialisto.
- grąžinti anksčiau galiojusią tvarką, kai prašymus dėl leidimų laikinai gyventi keitimo darbo (aukštos kvalifikacijos) pagrindu (Blue card, ICT) galėjo teikti darbdavys iš savo MIGRIS paskyros.
- išplėsti informaciją, kuri gali būti prieinama prisijungus prie MIGRIS paskyros, t. y. kad tiek asmeninėje užsieniečio, tiek tarpininkaujančio subjekto MIGRIS paskyroje būtų galima matyti prašymo nagrinėjimo statusą, numatomą sprendimo/kortelės išdavimo terminą (datą, kada turi būti vėliausiai išduota kortelė pagal įstatyme numatytus maksimalius terminus).

Tokiu būdu būtų užtikrintas skaidrumo principas, sutaupytas laikas, siekiant sukontaktuoti su prašymu nagrinėjančiu specialistu ir klausimai operatyviau būtų sprendžiami.

5. Tobulinti gyvenamosios vietos deklaravimo sistemą

Problematika: Užsieniečiai, turintys leidimus gyventi Lietuvoje privalo būti deklaravę gyvenamąją vietą Lietuvoje. Jeigu jie to nepadaro jiems gresia administracinė atsakomybė. Praktikoje susiduriama su problema, kad užsieniečiai neįvykdo šios pareigos ne dėl savo kaltės, o dėl nežinojimo, kad gyvenamosios vietos deklaracija pasibaigė. Taip yra todėl, kad deklaravimo pažymoje yra nurodoma kada užsienietis deklaravo gyvenamąją vietą, bet nenurodoma iki kada deklaracija galioja.

Pasiūlymai:

- pakoreguoti deklaracijos pažymą, kurioje būtų nurodoma ne tik deklaravimo data, bet ir iki kada gyvenamoji vieta yra deklaruota;
- sukurti sistemos funkcionalumą, kad artėjant gyvenamosios vietos deklaravimo pabaigai, asmuo el. paštu gautų priminimą apie deklaravimo pabaigą.
- suteikti galimybę užsieniečiams deklaruoti gyvenamąją vietą internetu prisijungus per el. valdžios vartus kaip ir Lietuvos piliečiams. Taip patys užsieniečiai lengvai galės sekti deklaracijos galiojimo laiką bei nesunkiai patys deklaruoti gyvenamąją vietą (be kita ko,

savininko sutikimas atitinkamai galėtų būti suteikiamas elektroniniu būdu kaip ir Lietuvos piliečiams).

6. Gerinti laikinojo įdarbinimo sąlygas

Pasiūlymas: apsvarstyti galimybę užsieniečių įdarbinimo pagal laikinojo darbo sutartį atveju taikyti analogiškas sąlygas kaip ir tiesioginio įdarbinimo Lietuvoje veikiančioje įmonėje sąlygas (pvz., darbo užmokesčio klausimu taikyti bendrą UTPĮ 62 str. 5 d. įtvirtintą taisyklę, o ne įpareigoti visiems laikiniams darbuotojams mokėti ne mažesnę negu paskutinį paskelbtą kalendorinių metų vidutinį mėnesinį BDU dydį).

7. Atsisakyti kvotų

Problematika: manytina, kad jei jau atitinkama profesija yra įtraukta į Profesijų, kurių trūksta Lietuvos respublikoje, sąrašą, tai šios profesijos darbuotojų vietinėje rinkoje iš tiesų trūksta ir pačios bendrovės (darbdaviai) turėtų nuspręsti koks šios profesijos užsienio darbuotojų skaičius yra tinkamas bei pakankamas, nes šiuo metu darbdaviai yra priversti tarpusavyje „lenktyniauti“ kuo greičiau įdarbinant šių profesijų darbuotojus iki kol kvota nėra išnaudota. Taip pat, praktikoje kyla tokios situacijos, jog pagal šiuo metu galiojančią tvarką, nors prašymo pateikimo metu kvotos likutis gali būti didelis, tačiau artėjant prašymo nagrinėjimo terminui gali paaiškėti, kad kvota jau išnaudota (ypač aktualu, kai prašymas teikiamas per VFS Global ir nėra galimybės pasirinkti nagrinėjimą skubos tvarka). Dėl šios priežasties nėra kaip sekti kvotų likučio ir planuoti užsieniečių įdarbinimą, planuoti tikslesnį kvotų padidinimo poreikį metų gale.

Pasiūlymai:

- Siūlytume atsisakyti kvotų, kurios yra taikomos, jei atitinkama profesija yra įtraukta į Profesijų, kurių darbuotojų trūksta Lietuvos Respublikoje, sąrašą.
- Jeigu nėra galimybės kvotas panaikinti, siūlome nustatyti, kad kvota būtų rezervuojama konkrečiam užsieniečiui prašymo (vizito) pateikimo metu. Nagrinėjimo metu prašymą pareiškėjui atsiėmus ar atmetus, rezervuota kvota būtų laikoma nepanaudota ir pridėjama prie bendro kvotų skaičiaus. Tokiu būdu būtų užtikrinamos geresnės galimybės sekti kvotų likutį tiek verslui, tiek institucijoms, planuojant kvotų padidinimo poreikį metų gale.

8. Peržiūrėti ir išplėsti strateginių šalių sąrašą, kurių piliečiai galėtų atvykti į Lietuvą ir dirbti supaprastinta tvarka.

9. Sukurti mechanizmą darbdavio informavimui apie pasibaigusį LLG.

Problematika: Šiuo metu darbdaviui užkraunama itin didelė atsakomybė dėl užsieniečių nelegalaus darbo įmonėje kontrolės. Jeigu leidimas laikinai gyventi, kuris išduotas darbo pagrindu tarpininkaujant darbdaviui, yra atšaukiamas/panaikinamas anksčiau galiojimo termino, darbdavys apie tokį sprendimą yra informuojamas ir atitinkamai gali veikti (nutraukti su darbuotoju darbo santykius). Visgi, neretai susiduriama su situacijomis, kuomet darbuotojo leidimas laikinai gyventi yra išduotas netarpininkaujant pačiam darbdaviui, t. y. ne darbo pagrindu (pvz.: šeimos susijungimas, studijos Lietuvoje ir kita), tačiau užsieniečiai, turintys tokius leidimus, Lietuvoje gali dirbti neinformuodami apie darbdavį Migracijos departamento. Tokiais atvejais iškyla problema, kad darbdaviui sužinoti apie tokių leidimų laikinai gyventi atšaukimą/panaikinimą anksčiau galiojimo termino galima tik jeigu jį proaktyviai informuoja pats

užsienietis darbuotojas. Jeigu užsienietis tokios informacijos nepateikia ir toliau dirba neturėdamas leidimo gyventi/dirbti, darbdaviui gresia atsakomybė už nelegalų darbą.

Pasiūlymas: sudaryti galimybę darbdaviui sužinoti apie darbuotojų užsieniečių turimų leidimų gyventi (ne)galiojimą, jog darbdaviai galėtų įsitikinti, kad jo darbuotojai užsieniečiai įmonėje įdarbinami/dirba legaliai.

UŽSIENIO STUDENTŲ PRITRAUKIMAS, IŠLAIKYMAS, INTEGRACIJA

1. Ilginti LLG galiojimo trukmę studentams.

Problematika: Studentams iš ne ES valstybių narių leidimas laikinai gyventi Lietuvoje yra išduodamas studijų laikotarpiui, bet ne ilgiau kaip 2 metams. Tai nėra efektyvu atsižvelgiant į tai, jog Migracijos departamentas ir taip susiduria su dideliais užsienio piliečių srautais, procedūrų vėlavimais, vizitų laikų trūkumu.

Pasiūlymas: panaikinti tokį leidimo laikinai gyventi galiojimą laike ir užsienio studentams, besimokantiems bakalauro studijose, leidimą laikinai gyventi išduoti visam jų studijų laikotarpiui.

2. Pagerinti užsienio studentų sveikatos draudimo sąlygas.

Problematika: Šiuo metu studentai, atvykę iš trečiųjų šalių nėra draudžiami privalomuoju sveikatos draudimu (išskyrus atvejus, jei studentas turi darbo santykius arba vykdo veiklą pagal individualios veiklos pažymą ir moka PSD įmokas). Trečiųjų šalių studentai privalo patys susimokėti už privatų sveikatos draudimą, kuris garantuoja tik minimalų gydymą, arba mokėti dideles draudimo įmokas, jei nori gauti visas gydymo išlaidas padengiantį draudimą.

Pasiūlymas: Siūlytina gerinti užsienio studentų Lietuvoje sveikatos draudimo sąlygas, pavyzdžiui, suteikiant studentams iš trečiųjų šalių nemokamą privalomą sveikatos draudimą *arba* taikyti tokias pačias sąlygas kaip užsieniečių šeimų nariams, atvykusiems į Lietuvą (sudaryti galimybę mokėti PSD įmokas).

3. Skirti daugiau dėmesio užsienio studentų integracijos ir išlaikymo po studijų Lietuvoje klausimams.

Problematika: didelė dalis Lietuvoje studijas baigusių užsienio piliečių nesirenka likti dirbti ir kurti Lietuvoje, išvyksta į savo gimtąsias arba kitas šalis.

Pasiūlymas: Vienu iš gerųjų pavyzdžių gali tapti Vilniuje 2021 metais atidarytas vieno langelio principu veikiantis centras „International House Vilnius“. Jo tikslas – centralizuotai teikti svarbiausias paslaugas, susijusias su darbu, relokacija ir integracija Lietuvoje dirbantiems bei čia atvykstantiems aukštos kvalifikacijos užsieniečiams ir jų šeimos nariams. Tokių centrų plėtra ir kituose Lietuvos miestuose prisidėtų prie sklandesnio užsienio studentų Lietuvoje įsikūrimo ir integracijos.

3. Tvarumas

Aplinkos klausimai Europos Sąjungos ir Ekonominio bendradarbiavimo ir plėtros organizacijos teisyne sudaro daugiau negu trečdajį. Tokia teisės aktų gausia verslui, siekiančiam tvarumo, kelia įgyvendinimo ir atitikties problemas. Atsižvelgiant į tai, kad aplinkos klausimai įgyja vis platesnį pobūdį, taip pat įvertinant faktą, kad 2027 m. Lietuva pirmininkaus Europos Sąjungos Tarybai, turime siekti, kad Lietuva taptų pavyzdžiu ES valstybėms narėms, randant tinkamą balansą tarp teisėkūros aplinkos srityje ir verslo galimybių pasiekti aukštus aplinkosauginių standartų rezultatus.

Investors' Forum pažymi, jog būtinas didesnis atsakingų institucijų dėmesys ir pasirengimas Žaliojo kurso tikslų ir juos įgyvendinančių teisės aktų reikalavimų įgyvendinimui: Taksonomijos reglamentui, Bendrovių tvarumo atskaitomybės bei Įmonių tvarumo išsamaus patikrinimo direktyvoms, taip pat naujoms iniciatyvoms, kuriomis keliami nauji reikalavimai verslui – Direktyvai dėl ekologiškų teiginių, Ekologinio projektavimo direktyvai ir kitiems reikalavimams.

Lietuvoje veikiančioms įmonėms trūksta aiškumo dėl šių dokumentų perkėlimo į įstatymų bazę Lietuvoje, jų perkėlimo laikotarpių, įgyvendinimo ir reglamentavimo, reikalavimų ir kitos, įgyvendinimui svarbios informacijos. Įmonės apie joms privalomus raportavimo reikalavimus ieško informacijos pačios, besigilindamos į atskirus teisės aktus, tad atsiranda rizika ne apie viską sužinoti ir ne viską raportuoti. Dėl šios priežasties teikiame pasiūlymus, kurie pagerintų suinteresuotų šalių informavimą apie laukiamus pokyčius, prisidėtų prie neapibrėžtumo šioje srityje mažinimo ir leistų sklandžiau įgyvendinti būsimą reguliavimą.

Siūlome:

1. **Sukurti tvarumo duomenų bazę.** Norime akcentuoti, kad Žaliųjų finansų plane numatomos tvarumo duomenų bazės sukūrimas 2025 metais yra sveikintinas, tačiau sprendimų reikia jau dabar, ir numatytas laikotarpis yra per ilgas. Dėl šios priežasties raginame tvarumo duomenų bazės kūrimą kaip įmanoma labiau paankstinti ir suteikti atvirą prieigą prie duomenų, kurie bus reikalingi siekiant įgyvendinti naują reguliavimą.
2. **Sukurti įmonių aplinkosauginių kriterijų raportavimo reikalavimų vertinimo formą** (panašus principas kaip skaičiuoklės, kur suvedami tam tikri duomenys ir parodomi privalomi raportavimo reikalavimai), kuri padėtų įmonėms sužinoti kokius rodiklius ir kada jos turi raportuoti, bei padėtų suvaldyti su raportavimu susijusias rizikas. Ypač svarbu, kad tokia forma ir reikalavimai atitinkamam kriterijų raportavimui būtų suvienodinta su kitų Europos Sąjungos šalių raportavimo reikalavimais. Tam galėtų pasitarnauti ir didesnis įsitraukimas į Įmonių tvarumo išsamaus patikrinimo direktyvos rengimą.
3. **Sudaryti įmonėms galimybę ataskaitas pateikti konsoliduotai, pildant vieną formą per vieną sistemą.** Šiuo metu įmonės turi teikti daug įvairių aplinkosauginio raportavimo formų per skirtingas sistemas skirtingoms institucijoms (pvz. GPAIS, AIVIX, NTAKD sistemos ir t.t.) ir pagal įmonių specifiką raportuoti daug įvairių rodiklių, pvz. vandens sunaudojimą, nuotekas, atliekas, freonus, chemines medžiagas, oro taršą, teikti inventorizacijos ataskaitas ir t.t.
4. Šiuo metu **Lietuvoje registruotos įmonės, kurių bankas yra ne Lietuvoje**, susiduria su apribojimais teikiant aplinkosaugines ataskaitas (NTAKD ir Geologijos tarnybos), kadangi

tokios įmonės neturi galimybės prisiskirti darbuotojo sistemose, kuris turėtų prieigą ir galėtų pateikti elektronines formas. Tokios įmonės turi pildyti popierines formas ir siųsti atitinkamoms institucijoms paštu. **Siūlome sudaryti galimybes tokioms įmonėms formas pateikti elektroniniu būdu, kad nereikėtų pildyti popierinių formų ir siųsti paštu.**

4. Darbo santykiai

1. Dėl lanksčių darbo sąlygų tam tikriems darbuotojams (turintiems vaikų iki 8 metų) keitimo.

Šiuo metu Darbo kodekso (DK) 52 straipsnio 2 dalyje nustatyta darbdavio pareiga tam tikroms darbuotojų grupėms suteikti nuotolinio darbo galimybę be jokių laiko apribojimų. Praktikoje tai reiškia, kad net jei sudarant darbo sutartį buvo sulygta dėl pagrindinės darbo vietos darbdavio patalpose, tam tikros darbuotojų grupės praktiškai turi teisę dirbti nuotoliniu būdu net 100 % savo darbo laiko, t. y. darbdavys turi ribotas galimybes prašyti tokių darbuotojų bent dalį darbo laiko dirbti biure. Tai sukelia nemažai nepatogumų organizuojant darbą, užtikrinant efektyvų komandinį darbą, ypač tais atvejais, kai vien nuotoliniu būdu pageidauja dirbti vadovaujantys darbuotojai arba darbuotojai, neseniai pradėję dirbti įmonėje.

Pažymime, kad 2019 m. birželio 20 d. ES Direktyva Nr. 2019/1158 „Dėl tėvų ir prižiūrinčiųjų asmenų profesinio ir asmeninio gyvenimo pusiausvyros“ nenumato ES šalims narėms pareigos priimti įstatymus, numatančius pareigą darbdaviams leisti atitinkamoms grupėms priklausantiems darbuotojams dirbti 100 % nuotoliniu būdu. Atvirkščiai – Direktyvos 9 straipsnis numato, jog:

- „Tokių susitarimų dėl lanksčių darbo sąlygų trukmė gali būti pagrįstai ribojama“;
- „Darbdaviai per priimtina laikotarpį apsvarsto prašymus dėl susitarimų dėl lanksčių darbo sąlygų, kaip nurodyta 1 dalyje, ir į juos atsako, atsižvelgdami tiek į savo, tiek ir į darbuotojo poreikius.“

Siekiant suderinti darbuotojų bei darbdavių interesus, rekomenduojame pakeisti DK 52 straipsnio 2 dalį numatant tam tikrą dalį darbuotojo darbo laiko, kurį darbuotojai turi teisę reikalauti dirbti nuotoliniu būdu.

Pateikiame siūlomą DK 52 straipsnio 2 dalies formuluotę:

*„2. Dirbti nuotoliniu būdu skiriama darbuotojo prašymu arba šalių susitarimu. Darbuotojo atsisakymas dirbti nuotoliniu būdu negali būti teisėta priežastis nutraukti darbo sutartį ar pakeisti darbo sąlygas. Jeigu darbdavys neįrodo, kad dėl gamybinio būtinumo ar darbo organizavimo ypatumų tai sukeltų per dideles sąnaudas, jis privalo tenkinti darbuotojo prašymą dirbti nuotoliniu būdu **iki 50 % darbuotojo darbo laiko**, kai to reikalauja nėščia, neseniai pagimdžiusi ar krūtimi maitinanti darbuotoja, darbuotojas, auginantis vaiką iki aštuonerių metų, ir darbuotojas, vienas auginantis vaiką iki keturiolikos metų arba neįgalų vaiką iki aštuoniolikos metų, arba darbuotojas, pagal sveikatos priežiūros įstaigos išvadą pateikęs prašymą, pagrįstą sveikatos būkle, neįgalumu arba būtinybe slaugyti (prižiūrėti) šeimos narį ar kartu su darbuotoju gyvenantį asmenį.“*

2. Dėl nuotolinio darbo išlaidų kompensavimo

Šiuo metu DK 52 straipsnio 4 dalis numato besąlyginę darbdavio pareigą kompensuoti dėl nuotolinio darbo darbuotojų patirtas išlaidas, šio kompensavimo sąlygas nustatant šalių susitarimu. Toks reguliavimas investuotojams kelia tam tikrų sunkumų, pvz.:

- Neretai nuotoliniu būdu dirbama ne todėl, kad to reikalauja darbdavys arba šalys dėl nuotolinio darbo galimybės susitarė iš anksto, o išvien darbuotojo iniciatyva. Pažymime, kad DK ne tik numato teisę darbuotojui prašyti leisti dirbti nuotoliniu būdu, bet tam tikrais atvejais ir darbdavio pareigą patenkinti tokius nuotolinio darbo prašymus. Kai nuotoliniu būdu dirbama darbuotojo prašymo pagrindu, o ne šalims susitarus, neišnyksta darbdavio pareiga sudaryti sąlygas darbuotojui, jam pageidaujant, dirbti ir darbo sutartyje sulygoje darbo vietoje (pvz., įmonės biure). Tokiu atveju darbdaviui tenka dviejų darbo vietų išlaikymo kaštai – tiek darbo santykių pradžioje šalių sulygoje darbo vietoje darbdavio patalpose, tiek nuotolinio darbo vietoje. Tais atvejais, kai darbdavys yra sudaręs tinkamas sąlygas dirbti darbdavio patalpose, ir darbuotojas nuotoliniu būdu dirba vien savo pageidavimu, teisės aktai neturėtų numatyti pareigos darbdaviui atlyginti dėl tokio savo nuožiūra vykdomo nuotolinio darbo darbuotojo galimai patiriamas papildomas išlaidas. Jei darbuotojas savo iniciatyva pageidauja dirbti nuotoliniu būdu, vadinasi, nuotolinis darbas iš namų jam ir taip yra palankesnis, nei darbas iš darbdavio patalpų.

- Dabartinis reglamentavimas, reikalaujantis šalims susitarti dėl nuotolinio darbo išlaidų kompensavimo, yra nerealistiškas darbdaviams, turintiems didelį skaičių darbuotojų (pvz., mažai tikėtina, kad kelis šimtus ar tūkstančius darbuotojų turintis darbdavys su kiekvienu iš jų derėsis ir tarsis dėl nuotolinio darbo išlaidų kompensavimo sąlygų). Manytina, jog nuotolinio darbo išlaidų kompensavimo sąlygos galėtų būti reglamentuojamos ne tik šalių susitarimu, bet ir darbdavio vidiniais teisės aktais.

Atsižvelgiant į aukščiau išdėstytą informaciją, siūlome šiuos Darbo kodekso 52 straipsnio 4 dalies pakeitimus:

4. Jeigu dirbdamas nuotoliniu būdu darbuotojas patiria papildomų išlaidų, susijusių su jo darbu, darbo priemonių įsigijimu, įsirengimu ir naudojimu, jos privalo būti kompensuotos (išskyrus atvejus, kai darbuotojas dirba nuotoliniu būdu savo prašymo pagrindu). Kompensacijos dydį ir jos mokėjimo sąlygas nustato darbo sutarties šalys nustato šalių sudaryti susitarimai arba darbdavio vidiniai teisės aktai, patvirtinti įvykdžius informavimo ir konsultavimo procedūras šio kodekso nustatyta tvarka.

3. Dėl nekonkuravimo kompensacijos

Šiuo metu DK 38 str. 3 d. numato, jog nekonkuravimo su darbdaviu laikotarpiu darbuotojui turi būti mokama kompensacija, kurios dydis – ne mažiau kaip keturiasdešimt procentų darbuotojo vidutinio darbo užmokesčio, tačiau neišskiria, jog tokia kompensacija turi būti mokama tik tuo atveju, jei konkuravimo draudimas taikomas po darbo santykių pasibaigimo.

Darbo santykiu su darbdaviu metu darbuotojas ir taip turi lojalumo pareigą prieš darbdavį ir negali su juo konkuruoti. Daugumoje ES jurisdikcijų kompensacija už nekonkuravimą mokama tik tuo atveju, jei konkuravimo draudimas taikomas pasibaigus darbo santykiams.

Esamas reguliavimas veikia ir prieš pačių darbuotojų interesus: siekdami atitikti DK reikalavimą, darbdaviai išskaido darbo užmokestį į mažesnį atlygį ir kompensaciją už nekonkuravimą, ir esant tokiam išskaidymui darbuotojai gauna mažiau atostoginių, išėitinių išmokų ir pan.

Atsižvelgiant į aukščiau išdėstytą informaciją, siūlome šiuos Darbo kodekso 38 straipsnio 3 dalies pakeitimus:

*3. Susitarime dėl nekonkuravimo turi būti apibrėžta draudžiama darbuotojui darbo ar profesinė veikla, nekonkuravimo kompensacijos darbuotojui dydis, nekonkuravimo teritorija ir susitarimo dėl nekonkuravimo galiojimo terminas. Nekonkuravimo su darbdaviu laikotarpiu **po darbo santykių pasibaigimo** darbuotojui turi būti mokama kompensacija, kurios dydis – ne mažiau kaip keturiasdešimt procentų darbuotojo vidutinio darbo užmokesčio.*

4. Dėl išbandymo

DK 36 str. 2 d. numato, jog išbandymo terminas negali būti ilgesnis nei 3 mėnesiai. Tačiau vadovaujančioms pozicijoms paprastai reikalingi ilgesni bandomieji terminai, pvz. Vokietijoje, Suomijoje yra leidžiami 6 mėnesių išbandymo terminai visiems darbuotojams. Siūlytume Lietuvoje įteisinti galimybę nustatyti 6 mėnesių bandomąjį laikotarpį vadovaujantiems darbuotojams.

Atsižvelgiant į aukščiau išdėstytą informaciją, siūlome šiuos Darbo kodekso 36 straipsnio 2 dalies pakeitimus:

*2. Išbandymo terminas negali būti ilgesnis negu trys mėnesiai, neskaitant laiko, kurį darbuotojas nebuvo darbe dėl laikinojo nedarbingumo, atostogų ar kitų svarbių priežasčių. Pratęsti išbandymo laikotarpį darbo sutarties šalių susitarimu draudžiama. Jei terminuota darbo sutartis sudaroma trumpesniam negu šešių mėnesių laikotarpiui, išbandymo terminas turi būti proporcingas šios sutarties terminui (atitinkamai trumpesnis negu trys mėnesiai). **Sutartyse su juridinio asmens vadovu, kitais vadovaujančiais darbuotojais (šio kodekso 101 straipsnio 1, 2, 3 ir 4 dalys) išbandymo terminas negali būti ilgesnis negu šeši mėnesiai.***

5. Dėl antraeilių pareigų / įsidarbinimo pas kitą darbdavį

Išplitus nuotoliniam darbui, pastaruoju metu ypatingai pagausėjo piktnaudžiavimo atvejų, kuomet darbuotojai įsidarbina keliems darbdaviams jų neinformuodami ir tinkamai nevykdo pareigų, taip pat piktnaudžiauja darbo laiku ir dar blogiau, užima darbo vietas, kurios yra labiau reikalingos visiškai neturintiems darbo ir pretenduojantiems į pašalpas. Darbdaviai tokiais atvejais gaištą laiką ir patiria kaštus juos atleisdami ir ieškodami naujų darbuotojų.

Atsižvelgiant į aukščiau išdėstytą informaciją, siūlome Darbo kodekso 41 straipsnį papildyti tokia nauja 5 dalimi:

5. Prieš sudarydamas darbo sutartį, darbuotojas privalo informuoti būsimą darbdavį apie kitas darbuotojo sudarytas darbo sutartis ir vykdomą individualią veiklą. Sudarant darbo sutartį, darbdavys gali darbo sutartyje nustatyti sąlygą, jog siekdamas įsidarbinti pas kitą darbdavį ar pradėti individualią veiklą, darbuotojas privalo gauti darbdavio sutikimą. Pažeidus šias sąlygas, su darbuotoju sudaryta darbo sutartis gali būti nutraukta remiantis šio kodekso 58 straipsniu.

6. Dėl kasmetinių atostogų

Darbo kodekso 127 str. 5 d. nustatyta:

5. Teisė pasinaudoti visomis ar dalimi kasmetinių atostogų (arba gauti piniginę kompensaciją už jas šio kodekso nustatytu atveju) prarandama praėjus trejiems metams nuo kalendorinių metų, kuriais buvo įgyta teisė į visos trukmės kasmetines atostogas, pabaigos, išskyrus atvejus, kai darbuotojas faktiškai negalėjo jomis pasinaudoti.

Kasmetinių atostogų tikslas yra suteikti darbuotojams reikalingą poilsį. Jomis nesinaudojant ir kaupiant kenčia ne tik darbuotojo darbo našumas, bet ir jo sveikata. Net jei darbdavys suteikia darbuotojui galimybę pasinaudoti visomis kasmetinėmis atostogomis, DK numato, kad darbuotoją privaloma išleisti atostogų bent kartą per metus ne mažesniai nei 10 darbo dienų laikotarpiui, teoriškai darbuotojas kiekvienais metais gali kaupti po 10 d. d. kasmetinių atostogų. Ne visi darbuotojai naudojami kasmetinėmis atostogomis ir palieka kauptis dėl įvairių priežasčių, pavyzdžiui, kad pasibaigus darbo santykiams gautų kompensaciją, nors suteikiamų atostogų tikslas – darbuotojo poilsis, o ne finansinė nauda. Manome, kad 3 metų terminas yra per ilgas ir nenaudingas nei darbuotojui nei darbdaviui – darbuotojas turi sąlygas nesinaudoti reikiamu poilsiu darbingumui atstatyti, pailsėti ir rūpintis sveikata, o darbdaviui tai nenaudinga dėl mažėjančio darbo našumo, bet taip pat ir finansiškai, nes sukauptoms atostogoms reikia atidėti kaupinius.

Siūlome sutrumpinti terminą, kada galima pasinaudoti kasmetinėmis atostogomis, t.y. iki 2 metų (ne 3 m.).

7. Dėl darbo ginčų šalių patirtų išlaidų atlyginimo

Siūlome pakeisti Darbo kodekso 217 straipsnio 3 dalį taip:

„3. Darbo ginčų komisijoje darbo ginčai dėl teisės nagrinėjami nemokamai ir valstybei ginčo šalių patirtos bylinėjimosi išlaidos nepriteisiamos. Šalių patirtos atstovavimo išlaidos atlyginamos, pateikus jas pagrindžiančius dokumentus, paprastai laikantis Civilinio proceso kodekse nustatytų advokato ar advokato padėjėjo išlaidų, susijusių su bylos nagrinėjimu, atlyginimo tvarkos ir dydžių.“

8. Dėl darbo ginčų nagrinėjimo

Siūlome papildyti Darbo kodekso 224 straipsnio 1 dalį tokiu nauju 5 punktu:

„5) prašyme išnagrinėti darbo ginčą dėl teisės nėra nurodyti arba nepateikti šio kodekso 223 straipsnio 2 dalyje išvardinti būtini prašymo duomenys.“

9. Dėl minimalaus savaitės poilsio laiko

Siūlome Darbo kodekso 122 straipsnio 2 dalies 3 punktą pakeisti nustatant 24 valandų trukmės nepertraukiamą savaitės poilsio laiką, prie kurio būtų pridamas nepertraukiamas dienos poilsio laikas (t.y. 11 val.). Šie pakeitimai būtų techninio pobūdžio, suderinantys Darbo kodekso nuostatas su ES 2003 m. lapkričio 4 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2003/88/EB „Dėl tam tikrų darbo laiko organizavimo aspektų“ ir naujausia ES Teisingumo Teismo praktika. Padarius šiuos Darbo kodekso pakeitimus, faktinė minimali darbuotojo nepertraukiamo poilsio trukmė tarp darbo savaitės nesikeistų, t.y., ji ir toliau būtų 35 val. (24 val. savaitės poilsio + 11 val. dienos poilsio), kaip ir numato dabartinis Darbo kodeksas.

Siūloma nauja Darbo kodekso 122 straipsnio 2 dalies 3 punkto formuluotė:

*„3) kasdienio nepertraukiamo poilsio tarp darbo dienų (pamainų) trukmė negali būti trumpesnė kaip vienuolika valandų iš eilės, o per septynių paeiliui einančių dienų laikotarpį darbuotojui turi būti suteiktas bent ~~trisdešimt penkių~~ **dvidešimt keturių** valandų nepertraukiamo poilsio laikas. **Šis minimalus nepertraukiamo poilsio laikas tarp darbo dienų (pamainų) ir septynių paeiliui einančių dienų yra sumuojamas.** Jeigu darbuotojo darbo dienos (pamainos) trukmė yra daugiau kaip dvylika valandų, bet ne daugiau kaip dvidešimt keturios valandos, nepertraukiamo poilsio tarp darbo dienų (pamainų) laikas negali būti mažesnis negu dvidešimt keturios valandos;“*

Pasiūlymo argumentacija:

ES lygmeniu minimalų nepertraukiamą poilsio laiką tarp darbo dienų (pamainų) ir darbo savaitės reglamentuoja 2003 m. lapkričio 4 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2003/88/EB „Dėl tam tikrų darbo laiko organizavimo aspektų“ (**Darbo laiko direktyva**). Darbo laiko direktyvos 3 straipsnis numato, kad „*Valstybės narės imasi būtinų priemonių užtikrinti, kad kiekvienas darbuotojas turėtų teisę į minimalų 11 valandų nepertraukiamo kasdienio poilsio laiką per parą*“. Darbo laiko direktyvos 5 straipsnis taip pat numato, kad „*Valstybės narės imasi būtinų priemonių užtikrinti, kad per kiekvieną septynių dienų laikotarpį kiekvienas darbuotojas turėtų teisę į minimalų **24 valandų** nepertraukiamo poilsio laiką ir 3 straipsnyje nurodomas 11 kasdienio poilsio valandų*“.

Šiuo metu Lietuvoje minėtos Darbo laiko direktyvos nuostatos įgyvendintos Darbo kodekso 122 straipsnio 2 dalies 3 punkte, jame numatant, kad „*per septynių paeiliui einančių dienų laikotarpį darbuotojui turi būti suteiktas bent trisdešimt penkių valandų nepertraukiamo poilsio laikas*“ (t.y., įgyvendinant direktyvą buvo susumuotas Darbo laiko direktyvos nustatytas minimalus darbo dienos ir savaitės poilsio laikas, t.y. 11 + 24 val.).

Po 2023 m. kovo 2 d. ES Teisingumo Teismo sprendimo byloje C-477/21, toks Darbo laiko direktyvos įgyvendinimas yra ydingas. Minėtoje byloje teismas pasisakė, kad:

- a) Darbo laiko direktyvos 5 straipsnis turi būti aiškinamas taip, kad šios direktyvos 3 straipsnyje numatytas kasdienis poilsis nėra 5 straipsnyje nurodyto kassavaitinio poilsio laikotarpio dalis, bet pridamas prie jo.
- b) Darbo laiko direktyvos 3 ir 5 straipsniai turi būti aiškinami taip, kad tais atvejais, kai nacionalinės teisės norma numato kassavaitinio poilsio laikotarpį, viršijantį 35 valandas iš eilės, darbuotojui reikia suteikti – papildomai prie šio laikotarpio – šios direktyvos 3 straipsnyje garantuojamą kasdienį poilsį.
- c) Darbo laiko direktyvos 3 straipsnis turi būti aiškinamas taip, kad tuo atveju, kai darbuotojui suteikiamas kassavaitinio poilsio laikotarpis, jis taip pat turi teisę į kasdienio poilsio laikotarpį, einantį prieš minėtą kassavaitinio poilsio laikotarpį.

Po šio Teisingumo Teismo sprendimo keičiasi ir Darbo kodekso 122 straipsnio aiškinimas, t.y.:

- Darbo kodekse numatytas 11 val. trukmės kasdienio nepertraukiamojo poilsio tarp darbo dienų (pamainų) laikas nebegali būti įskaičiuotas į nepertraukiamą kas savaitinį poilsio laiką, o turi būti pridamas prie Darbo kodekso 122 straipsnio 2 dalies 3 punkte numatytų 35 valandų trukmės kas savaitinio poilsio laiko. Tai reikėtų, kad remiantis dabartine Darbo kodekso formuluote, darbuotojo faktinis nepertraukiamas savaitės poilsis būtų ne 35 valandos, o **46 valandos** (t.y. 11 + 35 val.).
- Aukščiau nurodytas ES Teisingumo Teismo išaiškinimas dėl nepertraukiamojo dienos ir savaitės poilsio laiko sumavimo taikomas ir tada, kai vietos įstatymai numato ilgesnį nei 35 val. trukmės nepertraukiamą savaitės poilsį (kaip yra Lietuvoje).
- Taikant Teisingumo Teismo išaiškinimą, šiuo metu Lietuvoje nustatyta nepertraukiamojo savaitės poilsio laiko trukmė ženkliai viršija Darbo laiko direktyvos 5 straipsnio nustatytą reikalavimą, o taip pat sukelia praktinių sunkumų darbdaviams, kurie darbą organizuoja pamainomis.
- Siekiant išsaugoti Darbo kodekso priėmimo metu turėtą ketinimą darbuotojams užtikrinti 35 valandų trukmės nepertraukiamą poilsį tarp darbo savaitės, reikia atsižvelgti į tai, kad nepertraukiamas dienos ir savaitės poilsis skaičiuojamas atskirai ir sumuojamas, tad reikia priimti Darbo kodekso pakeitimus, nustatančius 11 val. nepertraukiamą kasdienį poilsį ir 24 val. nepertraukiamą kas savaitinį poilsį, kurie yra sumuojami.

5. Sveikatos politika

Tiesioginės užsienio investicijos (TUI) daro didelį teigiamą poveikį Lietuvos ekonomikai, o gyvybės mokslai, įskaitant sveikatos paslaugų sektorių, yra prioritetas TUI sektoriui Lietuvoje (tikslas, kad iki 2030 m. šis sektorius sukurtų 5% Lietuvos BVP, kai dabar jame dirba apie 28.000 žmonių ir sukuriama apie 2,5% BVP). Vadinasi, kompanijų ir darbuotojų skaičius turėtų augti dvigubai.

Tačiau Lietuvoje per pastaruosius metus TUI į gyvybės mokslų sektorių sumažėjo net 47%. Vadinasi, mes vis tik darome per mažai, kad būtume patrauklūs šio sektoriaus investuotojams, ir viena to priežasčių – taip vadinamieji „minkštieji“ faktoriai: nediskriminacinė, stabili ir gerai vertinama ES standartus atitinkanti reguliacinė aplinka, kompleksinis visos pramonės Vyrųsavybinis palaikymas, puiki išteklių ir infrastruktūros kokybė.

Deja, bet Lietuvos nėra žemėlapyje tarp šalių, kurios išskirtos kaip svarbiausios gyvybės mokslų, įskaitant sveikatos paslaugų, klasteriai. Tad būtina siekti, kad būtų sukurta konkurencinga, nediskriminacinė ir inovatyvi ekosistema, pagal kurią investuotojai vertina kiekvieną šalį.

Tam reikalingi šie pokyčiai (siektini arba eliminuoti):

1. **Didesnis finansavimas sveikatos sistemai ir jos inovacijoms:** būtinas bendras sutarimas dėl laiko, per kurį bus pasiektas finansavimas, atitinkantis ES vidurkį nuo BVP. Lietuva yra tarp sveikatos apsaugos finansavimo autsailerių Europoje – finansavimas Lietuvoje apie 25% mažesnis nei ES vidurkis. Lietuvoje Privalomojo sveikatos draudimo fondo (PSDF) biudžetui buvo skirta tik 4,3% nuo BVP, kai ES vidurkis yra virš 6% - ir šiai situacijai spręsti pirmiausia turi būti skiriamas ypatingas dėmesys. Per mažas ir nesąžiningas sveikatos finansavimas,

viena iš to priežasčių - dirbantieji, kurie sudaro mažiau nei pusę visų draudžiamųjų asmenų (48%), į PSDF biudžetą atneša daugiau nei 72% visų įmokų. Atitinkamai, keistina ir Sveikatos draudimo įstatymo 16 str. 2 d. – turi būti ženkliai padidinta valstybės įmoka į PSDF. Konkrečiau - valstybė už 1,5 mln. asmenų, kuriuos draudžia valstybės biudžeto lėšomis (pvz., vaikus, studentus, bedarbius, pensininkus), sumoka 2,4 karto mažiau nei vidutiniškai vienas dirbantis asmuo. O būtent šių, valstybės lėšomis draudžiamų asmenų, gydymui sunaudojama 80% PSDF lėšų. Tam, kad valstybė solidarai vykdytų savo įsipareigojimus draudžiamiems asmenims, kasmet į PSDF vietoj 650 mln. EUR turėtų būti skiriama 1,5 mlrd. EUR.

- 2. Sveikatos reformos pagrindu įvykdyta įstaigų diskriminacija:** sistema sveikatos reformos pavadinimo pagrindu negali būti pertvarkoma taip, kad iš jos būtų dirbtinai eliminuojamos privačios įstaigos (su kuriomis ligonių kasos nesudaro sutarties dėl paslaugų iš PSDF teikimo arba atsisako peržiūrėti sutarties sąlygas), o viešoms įstaigoms suteikiamas prioritetas, nors iki šiol egzistavusioje sistemoje visos asmens sveikatos priežiūros įstaigos (ASPI) – tiek viešos, tiek ir privačios – veikė vadovaujantis tais pačiais principais ir pagrindais. Sveikatos reforma akivaizdžiai parodė, kad privačios iniciatyvos sistemoje lygiateisiškumas nėra nei neužtikrinamas, nei siekiamas, neskaitant faktoriaus, kad sistema apskritai nėra vertinama strateginių tikslų pasiekimo rodikliais.
- 3. Skaidrumo, viešojo administravimo subjektų atsakomybės stoka:** sveikatos politikos formuotojų ir vykdytojų požiūrio, valios pokytis ir atsakomybė už viešojo administravimo principų nesilaikymą vis dar nėra laikoma kaip standartas mūsų sveikatos sistemoje. Didesnis finansavimas, skaitmenizavimas, inovatyvios sistemos turi ateiti kartu su pozityviu požiūriu į pokyčius ir atsakomybę. Valstybinės institucijos ir privatūs subjektai sistemoje veikia skaidriai, išvien ir siekdami sukurti bei užtikrinti prieinamą, laiku, technologiškai pažangią, konkurencingą, tvarią ir efektyvią sveikatos priežiūros sistemą Lietuvoje, neatsiliekančią nuo Europos Sąjungos valstybių narių pažangiausių sveikatos sistemų ir jose sėkmingai veikiančių priemonių.
- 4. Valstybinės ligonių kasos prie Sveikatos apsaugos ministerijos (VLK) reforma:** VLK turi būti tikrasis sveikatos draudimo garantas, turi užtikrinti, jog visi pacientai galėtų gauti gydymo paslaugas ir vaistus, kuriuos jiems garantuoja privalomasis sveikatos draudimas, o gydymo įstaigos – deramą apmokėjimą už kokybiškas ir efektyvias paslaugas. VLK turi būti nepriklausoma nuo sveikatos politikos - sveikatos politikos vykdančioji institucija, ir turinti tikslą kaip ekonomiškiau ir rezultatyviau valdyti lėšas, bet ne politiką formuojanti ir sprendžianti strategiškai dėl lėšų skyrimo. VLK turi būti atskirta nuo Lietuvos Respublikos Sveikatos apsaugos ministerijos.

6. Energetika

„Europos žaliasis kursas“ yra naujas plataus užmojo planas, kuris turėtų padėti Europai tapti pirmuoju klimato požiūriu neutraliu žemynu iki 2050 m. Kritiniai susitarimo aspektai yra pastangos sumažinti išmetamų teršalų kiekį, investuoti į pažangiausius mokslinius tyrimus ir inovacijas, išsaugoti Europos natūralią aplinką. Todėl itin svarbu, jog Lietuva galėtų vizionieriškai ne tik atsakyti į ES Komisijos iškeltus klausimus, bet ir iškelti savų pasiūlymų, kurie atsakingai prisidėtų savo indėliu, pabrėžiant nuolatinio

mokslininkų, ekonomistų ir politikos formuotojų darbo svarbą švelninant ekstremalios klimato kaitos padarinius.

Siūlome:

1. Vykdamt mokesčių pertvarką būtina orientuotis ir į tai, kaip galima atliepti Žaliojo kurso darbotvarkės tikslus ir skatinti atsinaujinančių energijos šaltinių plėtrą (vėjo, saulės ir kt.) bei žaliojo vandenilio gamybos / naudojimo technologijų diegimą. Viena iš galimybių galėtų būti įstatymu numatyti nedidesnį kaip 2 proc. NTM tarifą, atsisakant savivaldybių kartais taikomo maksimalaus 3 proc. mokesčio tarifo (kas paprastai taikoma tik užkonservuotam nenaudojamam turtui ir yra „baudžiamojo tipo“ mokestis) (pvz., terminuotai iki 2030 m., kol pakankamai išsivystys šios sritys).

2. Naikinti visus perteklinius reikalavimus ir barjerus saulės, vėjo ir žaliojo vandenilio plėtrai:

- a) Naujojo LR Statybos įstatymo adaptavimas vėjo jėgainių statybai išvengiant privalomo reikalavimo samdyti gen. rangovą vėjo jėgainės statybai. Visoje Europoje įprastai vėjo jėgainės statomos EPCM (statybos valdymo) principu, kuriame dalyvauja statybos valdytojas ir bent du rangovai – bendra statybinių darbų (keliai, pamatai) ir vėjo jėgainės montavimo. Pagal naująją LR Statybos įstatymo redakciją nebepaliekama tokia galimybė ir tai didina vėjo elektrinių projektų statybos kaštus vystytojams bei galiausiai elektros vartotojams.
- b) Ilgesnis pereinamasis laikotarpis atsinaujinančios energijos projektams, norintiems gauti statybos leidimus rengiant Techninį projektą (pagal senąją tvarką), o ne Projektinius pasiūlymus (pagal naująją LR Statybos įstatymą). Šiuo metu numatyta, kad Techniniais projektais paremti statybos leidimai bus išduodami tik iki 2024 m. lapkričio 1 d. ir dalis projektų gali susidurti su vystymo sunkumais, kadangi naujoji Projektiniais pasiūlymais paremta tvarka dar nėra išbandyta.
- c) Būtina aiški ir vystytojams palanki LR Energetikos ministerijos pozicija dėl 1H/4H sutikimų procedūros ir privalomo tokių sutikimų registravimo. Reikalinga aiškiai apibrėžti, jog tuo atveju, kai žemės sklypų savininkai nepareiškia prieštaravimo per įstatyme numatytus terminus po tinkamo jų informavimo, jokių tolimesnių procedūrų vystytojams atlikti nebereikia (įskaitant tokių „neprieštaravimų“ registravimą, kadangi nepareikštas prieštaravimas neturi galimybės būti įregistruotas).
- d) PAV procedūrų sutrumpinimas arba atsisakymas, nustatant „Go-to“ zonas vėjo energetikai tam perspektyviose teritorijose. Paukščių monitoringo procedūrų supaprastinimas vėjo parkams, jau turintiems teigiamas PAV/PAV atrankos išvadas.
- e) LITGRID/ESO terminų trumpinimas ir sąlygų paprastinimas – LITGRID/ESO negali naudotis naujai prisijungiančiais gamintojais sprenddami būtinas tinklo investicijas, kurių nesukelia gamintojo atsiradimas, pvz. visos elektros linijos stiprinimas, kadangi tokios investicijos yra tinklo savininko pareiga net ir be naujo gamintojo atsiradimo.
- f) Savivaldybių ir ministerijų „interpretacijų“ sumažinimas, siekiant, kad būtų aiškus vienas tikslas – kuo daugiau vietinės elektros generacijos iš atsinaujinančių (pvz., aiškus sutarimas, kad saulės ir vėjo plėtra yra galima, jei to tiesiogiai nedraudžia savivaldybės teritorijos bendrasis planas).
- g) Elektros gamybos leidimų išdavimas be naujai pritaikytų (prijungimo sąlygų išdavimo metu negaliojusių) reikalavimų¹ atitikties vertinimo, atitiktį šiems reikalavimams pagrindžiant vėlesniuose elektrinės veiklos etapuose.
- h) Elektros perdavimo paslaugų įkainių netaikymas arba sumažinimas, kai perduodama elektros energija yra pakeičiama į kitą energijos rūšį, pvz., tuomet, kai elektra yra persiunčiama nuo elektros gamybos šaltinio (vėjo / saulės elektrinės) iki žaliojo vandenilio gamybos objekto arba

¹ Pvz., galios švytavimų slopinimo (*angl. POD*), automatinio dažnio atkūrimo rezervo (*angl. AFRR*), sintetinės inercijos valdymo, kt.

centralizuotuose šilumos tinkluose įrengto elektrinio vandens šildymo katilo arba šilumos siurblio, tokiu būdu įprastai prisidedant prie elektros tinklo balansavimo.

3. Norėdami atliepti į aptarnaujamų rinkų keliamus mums lūkesčius, susijusius su CO2 emisijų mažinimu, susiduriame su CO2 emisijų apskaitos metodologijos trūkumu visos tiekimo grandinės dalyviams (nuo lauko iki stalo). Tam, kad įmonės galėtų pasiūlyti CO2 neutral arba CO2 free produktą, **reikia vienodos vertinimo sistemos, jog visi dalyviai vertintų savo pėdsaką pagal reguliuojamus įverčius.**

4. Pramoniniam gamintojui nebeužtenka įsivertinti tik savo gamybos CO2 pėdsaką, papildomai reikia įvertinti tiek žemės ūkio žaliavos augintojų CO2 pėdsaką (žemės, trąšų, derliaus nuėmimo ir transportavimo iki perdirbėjo logistikos), tiek ir logistikos paslaugų tiekėjų CO2 pėdsaką (nuo gamyklos iki pirkėjo). Tiems rinkos dalyviams, kurie yra nusprendę eiti šiuo keliu, sertifikavimo kaštai (gamybos procesų ir produktų) turėtų būti ženklūs ir daliai dalyvių gali būti nepakeliami, nes prisidėtų tik iš dalies prie konkurencinio pranašumo, už kurį tik dalis klientų būtų pasiryžę mokėti papildomai. Todėl **galimas sertifikavimo kaštų padengimo mechanizmas** iš Valstybės galėtų pasitarnauti šiam iššūkiui.

5. Tinklo stabilumo užtikrinimas sukuriant aiškias paskatas ir sąlygas investuoti į baterijas ir akumulatorius. Pramonės įmonės ir vėjo, saulės parkų vystytojai ir kiti investuotojai į tinklą stabilizuojančias baterijas turėtų gauti aiškias paskatas (pvz. ES paramą) šių baterijų įrengimui, kadangi augant vėjo ir saulės generacijai tinklo stabilumas taps esminiu energetiniu klausimu.

6. Dėl pajėgumų paskirstymo modelio peržiūros

Problema: Gaminantys vartotojai ir asmenys, siekiantys tapti gaminančiais vartotojais, turi teisę įsirengti atsinaujinančius išteklius naudojančias elektrines, kurių leistina generuoti galia neviršija vartotojo objektui suteiktos leistinos naudoti galios. Atsižvelgiant į tarp sisteminių jungčių galimybes ir vartojimo poreikį, 2023 m. Lietuvos Respublikos Vyriausybė nutarė, kad tolesnė saulės elektrinių plėtra yra galima taikant eksploataavimo apribojimus ir tik vadovaujantis Vyriausybės nustatytais elektros tinklų pralaidumų paskirstymo proporcijomis prioritetingoms grupėms. Kuriai nors prioritetinei grupei išnaudojus jai paskirtus laisvus pralaidumus, susijusius su sistemos balanso galimybėmis, bei laisvus techninius pralaidumus perdavimo elektros tinkluose konkrečiame tinklų ruože, kitų prioritetingų grupių laisvi pralaidumai jam negali būti priskiriami iki kitos vykdomos laisvų pralaidumų peržiūros ir jų perskirstymo tarp prioritetingų grupių.

Papildoma problema yra atsiradusi ir dėl to, kad ESO PETA'oje yra įvedusi dar daugiau smulkių grupių, tarp kurių vyksta laisvų pajėgumų paskirstymas. Todėl esami pajėgumai nugula ir į tokias grupes, kuriose nėra planų vystyti gamybą (pvz., Atsinaujinančių išteklių energetinės bendrijos) ir ten yra nenaudojami. Kitaip tariant, teisės aktais yra sukurtas toks smulkus esamo resurso – pralaidumų - paskirstymas įvairioms grupėms (kurios iš esmės nevysto gamybos projektų), ko pasekoje industriniams verslams tokių pajėgumų arba visai nelieta arba konkrečioje vietoje tie pajėgumai yra tokie maži, kad įvertinus įmonės veiklą bei elektros gamybos poreikį projektas nėra efektyvus.

Taigi, net jei energetikos projektų plėtotojai, savarankiškai įvertinę komercines perspektyvas, nuspręstų plėtoti savo pajėgumus tose pačiose zonose, savanoriškai taikant reikiamus eksploataavimo apribojimus (išjungiant ar apribojant savo elektrines, kai to reikia dėl bendrijų ar kitų smulkių grupių poreikių) – tokios galimybės jie taip pat neturi. Todėl akivaizdu, kad pajėgumų paskirstymo tvarka šiuo metu yra pernelyg nelanksti ir nesudaranti sąlygų plėtotojams veikti savo rizika, kartu neapribojant kitų energetikos sektoriaus grupių interesų.

Pasiūlymas: Būtina reikšmingai peržiūrėti pajėgumų paskirstymo modelį ir jame numatytas prioritetingas grupes, įskaitant ir ženklų grupių kiekio sumažinimą, paliekant kuo daugiau

galimybių elektrai imliam verslui pačiam įsirengti atsinaujinančius išteklius naudojančias elektrines.

7. Dėl net-metering metodo keitimo

Problema: Pagal galiojančius teisės aktus, gaminantys vartotojai naudojami „net-metering“ sistema, kas reiškia, kad pagamintą ir nesuvaldomą elektros energiją, gaminantis vartotojas gali atgauti nemokamai (tik sumokant už pasinaudojimą tinklais mokesčiais) bet kuriuo metu per 24 mėnesių ataskaitinį laikotarpį. Pagal šį veikiančią modelį, gaminančio vartotojo pasirinktas tiekėjas veikia kaip virtualus akumulatorius ir dėl tokio veikiančio modelio pastaruoju metu patiria nemenkus nuostolius dėl elektros energijos subalansavimo, dėl besiformuojančių kainų skirtumo tarp saulėtų valandų ir vakaro ar rudens/žiemos laikotarpio (vidutinis skirtumas apie 70 proc.) bei kompensuojant gaminantiems vartotojams už pagamintą ir nesuvaldomą elektros energiją.

Maža to, tai toks būdas dar skatina elektros vartotojus įsirengti maksimalias saulės elektrines ir tokiu būdu apkrauti elektros tinklus, atiduodant bei atgaunant pagamintą elektros energiją. Taip pat toks modelis (net-metering) stabdo bet kokias investicijas į paslaugų ir produktų vystymą dėl elektros energijos efektyvaus naudojimo.

Darytina išvada, kad šiuo metu galiojanti tvarka bei procesai nėra tvarus visos grandies apimtyje, o tai kelia didelę riziką tiek verslo sektoriui (nepriklausomi elektros tiekėjai) tiek energetikos strategijai, įskaitant skirstomojo bei perdavimo tinklo apkrovimus.

Pasiūlymas:

Būtina imtis veiksmų jau dabar ir rasti būdą kaip visiems gaminantiems vartotojams pereiti iš „net-metering“ prie „net-billing“ metodo (kaip tai jau yra padarę ES išsivysčiusios šalys).

7. Transportas ir dekarbonizacija

Raginame Vyriausybę planuojant infrastruktūros investicijas atsižvelgti į tai, jog ženkli dalis Lietuvos logistikos vyksta kelių transportu, todėl siekiant didinti Lietuvos konkurencingumą būtina investuoti ir gerinti kelių kokybę.

Taip pat, norint užtikrinti saugų ir tvarų produkcijos tiekimą, siekiant prisidėti prie netiesioginės ŠESD emisijos (3 apimties) mažinimo tikslų, reikia labiau integruoti Lietuvos krovinių gabenimui pramonės naudojamą infrastruktūrą.

Siūlome:

1. Atkreipti dėmesį į galimybę **plėtoti multimodulines perkrovimų stoteles**, naudojant standartizuotus intermodalinius konteinerius arba pilnus sunkvežimių fasuotos produkcijos kroviniams, kuriuos galima sklandžiai perkelti iš vienos transporto rūšies į kitą. Modernizuota šalies geležinkelio infrastruktūrinių tinklų plėtra prisidėtų prie šalies ir eksportuojančios pramonės CO2 mažinimo tikslų.

Lietuvai judant klimato neutralumo linkme, dabartinėje LR Vyriausybės programoje numatyta kartu su visuomene ir verslu susitarti, kaip skirtinguose ūkio sektoriuose bus įgyvendinta Nacionalinė klimato kaitos valdymo politika ir pasiekti jos tikslai. Mūsų Asociacija, turėdama stiprių, puikiai savo sritį išmanančių narių ir gilų transporto srities supratimą bei kompetencijų, paruošė šiuos pasiūlymus transporto srities dekarbonizacijos priemonėms.

Siūlome:

- 1. Šiltnamio efektą sukeliančių dujų (toliau – ŠESD) mažinimas panaudojant skaitmenizacijos sprendimus.** Lietuvos transporto įmonių vilkikų reisai be krovinių 2020 metais sudarė 15 proc. visų važiavimų, o šalies viduje tokie reisai sudarė 37 proc. Transporto sektoriaus išmetamą ŠESD kiekį galima sumažinti optimizuojant kelių transporto krovinių srautus (mažinant tuščią ridą) ir pasitelkiant skaitmenizacijos priemones (atitinkamai padidinamas transporto įmonių veiklos efektyvumas, sutrumpinamas darbuotojų darbo laikas, taupomos eksploatacinės išlaidos). Siekiant optimizuoti krovinių srautus tuščios ridos mažinimui ir išteklių taupymui, reikia paskatinti pervežimo sausumos transporto įmones įdiegti šiuolaikines transporto valdymo sistemas, kurios tiesiogiai prisidėtų prie tuščios ridos sumažinimo, t. y. GPS sekimo sistemą, kartu su transporto užsakymų valdymo sistema bei prieiga prie transporto biržų. Šių trijų skaitmeninių sprendimų įdiegimas leistų kiekvienam vilkikui net iki 30 proc. sumažinti tuščių reisų skaičių. Sumažinus vilkikų išskiriamas ŠESD bent 10 proc., per metus būtų sutaupoma 375 000 tonų CO₂.
- 2. Įkrovimo stotelių daugiabučiuose centrinis administravimas.** Šiuo metu daugiabučiuose yra ribotos galimybės kiekvienam gyventojui pasididinti savo buto ar namo skaitiklio leistiną naudoti galią. Be to, gyventojai dažnai turi automobilių stovėjimo vietas po šalia esančiu daugiabučiu ar netoliese esančioje aikštelėje, kur neturi savo el. skaitiklio, prie kurio galėtų prisijungti el. stotelę. Todėl mes siūlome inicijuoti pokyčius Statybų techniniuose reglamentuose, Daugiabučių namų savininkų bendrijų įstatyme ir kituose LR teisės aktuose, siekiant supaprastinti sprendimo priėmimą daugiabutyje, nes šiuo metu tai yra ypač sudėtinga ir, kol priimamas bendras sprendimas, dauguma gyventojų savavališkai pasididina leistiną naudoti galią ir tuomet jos nebelieka bendroms reikmėms (ją efektyviau panaudojant) arba kitiems gyventojams, įsigysiantiems elektromobilį.
- 3. Supaprastintas EV įkrovimo stotelių įrengimo procesas daugiabučių teritorijose.** Šiuo metu 60–70 proc. Lietuvos gyventojų gyvena daugiabučiuose, iš kurių maždaug 80 proc. yra senesnės statybos (pastatyti ankščiau nei 2010 m.) ir nerenovuoti. Tai rodo, kad didžioji gyventojų dalis Lietuvoje neturi galimybės įsirengti įkrovimo prieigą šalia namų – vietos, kurioje praleidžia didžiąją laiko dalį. Todėl siūlome atnaujinti su sklypų formavimu, daugiabučių namų savininkų bendrijomis susijusius LR teisės aktus, sumažinant reikalavimus sklypams formuoti. Pvz., jeigu pastato bendrijos nėra, pastatą administruojanti įmonė turi teisę vienašališkai inicijuoti sklypo formavimo procesą. Siūlome skatinti bendrijas formuoti sklypą. Pvz., skatinti formuoti sklypą suteikiant paramą su sąlyga, kad bus įrengta 5 proc. įkrovimo taškų ir, augant poreikiui, palikta galimybė plėsti infrastruktūrą. Taip pat sudaryti galimybes įmonėms, norinčioms investuoti į elektromobilių įkrovimo stotelių infrastruktūrą, lengvatinėmis sąlygomis nuomotis žemės sklypų dalis stotelėms įrengti (tik šalia daugiabučių ir tankiai apgyvendintų teritorijų).

4. **Barjerų sumažinimas įsigyjant elektromobilius ir taip mažinant transporto sukeltą taršą.** Siūlome didinti naujiems lengviesiems elektromobiliams įsigyti skiriamą paskatą ir įvesti paskatą naudotiems elektromobiliams įsigyti. Džiaugiamės, kad pirmieji žingsniai jau žengti ir yra numatytas 50 mln. Eur fondas šioms paskatoms įgyvendinti.
5. **Parama dinaminiam galios valdymui.** Dinaminis galios valdymas – tai įkrovimo stotelių techninė galimybė valdyti EV įkrovimo galią, dinamiškai prisitaikant prie buto / namo elektros poreikių realiuoju laiku suteikiant prioritetą pastatui, o elektromobiliui atiduodant likusią laisvą el. galią. Siūlome skatinti elektromobilių vairuotojus įsirengti įkrovimo infrastruktūrą, nereikalaujančią papildomos elektros infrastruktūros iš ESO.
6. **Viešo elektromobilių įkrovimo stotelių tinklo plėtros skatinimas.** Lietuvoje juntamas viešų įkrovimo stotelių trūkumas, o tinklas plėtojamas lėtai. Siūlome skirti subsidijas operatoriams už viešųjų ir pusiau viešųjų elektromobilių įkrovimo vietų įrengimą.
7. **Diversifikuoti kelių mokestį mažiau taršioms automobiliams.** Skirti mažesnį kelių mokestį automobiliams, kurie atitinka griežtesnius emisijų standartus (pvz., Euro VI, elektriniams ir vandeniliu varomiems automobiliams). Tai skatintų vairuotojus pasirinkti ekologiškesnius transporto sprendimus ir mažintų bendrą transporto sektoriaus CO2 emisiją.
8. **Skirti lėšų kurti duomenų centrui, pritaikytam EFTI, eCMR ir kitoms skaitmenizacijos ir efektyvinimo priemonėms logistikoje.** Investuoti į duomenų centro kūrimą, kuris palaikytų EFTI (Electronic Freight Transport Information), eCMR (elektroninė krovinio važtaraščio) ir kitas skaitmenizacijos iniciatyvas, siekiant optimizuoti logistikos grandinę, mažinti administracinę naštą ir padidinti efektyvumą.
9. **Sukurti sistemą paskirstymo gamyboje naudojamos elektros energijos panaudojimui transporto priemonių įkrovimui.** Diegti energijos valdymo sistemas gamyklose, kurios paskirstytų nenaudojamą elektros energiją transporto priemonių, tokių kaip vilkikai ir elektromobiliai, įkrovimui, kai gamyklos nenaudoja didelių kiekių energijos.
10. **Palaikymo infrastruktūros plėtra sunkiasvoriam transportui.** Plėsti sunkiasvorio transporto infrastruktūrą, įskaitant naujų ir patobulintų pakrovimo/iškrovimo terminalų statybą bei specialių poilsio aikštelių, pritaikytų elektriniams ir vandeniliu varomiems vilkikams, kūrimą. Tai padėtų didinti sunkiasvorio transporto efektyvumą ir mažinti emisijas.
11. **Intelektinių transporto sistemų (ITS) diegimas.** Diegti intelektines transporto sistemas, kurios naudojant duomenis ir dirbtinį intelektą optimizuotų eismo srautus, sumažintų kamščių susidarymą ir efektyviau paskirstytų transporto priemonių judėjimą miestuose ir tarp miestiniuose keliuose. Tai leistų sumažinti kuro sąnaudas ir CO2 emisijas.
12. **Skaitmeninė logistikos platforma smulkiems ir vidutiniams vežėjams, integruojanti eCMR ir EFTI.** Sukurti skaitmeninę platformą, kuri sujungtų smulkius ir vidutinius vežėjus, leidžiant jiems dalytis transportavimo užsakymais, optimizuoti maršrutus ir sumažinti tuščių reisų skaičių. Platforma integruotų eCMR (elektroninius krovinio važtaraščius) ir EFTI (*Electronic Freight Transport Information*) sistemas, siekiant palengvinti dokumentų valdymą ir krovinių stebėjimą. Tai padėtų sumažinti veiklos sąnaudas ir CO2 emisijas, skatindama efektyvesnę transporto išteklių panaudojimą.

Muitinės darbas. Lyginant su Vakarų Europos šalimis, Lietuvoje praktiškai neveikia ir nėra muitinės procedūrų supaprastinimo, yra daug perteklinių, formalių reikalavimų, už kurių pažeidimus taikomos didelės baudos. Lietuvos muitinė turi įgyvendinti realius procedūrų supaprastinimus, kurie galėtų ir turėtų būti taikomi tik patikimiems ūkio subjektams, pavyzdžiui tiems, kurie turi AEO sertifikatus (remiantis kitų ES šalių pavyzdžiu). Pateikiame keletą reikalavimų pavyzdžių, kuriuos būtų verta apsvarstyti:

1. Lietuvos muitinė be jokių išlygų reikalauja, kad pateikiant deklaraciją muitiniam tikrinimui prekės ir jas gabenanti transporto priemonė turi būti atvykusi į muitinio tikrinimo vietą, nepriklausomai nuo to kokio patikrinimo lygį nustatys MDAS (Muitinės deklaracijų apdorojimo sistema):
  - a. deklaracija bus įforminta be jokio prekių ir dokumentų papildomo tikrinimo – „žalias kanalas“;
  - b. bus taikomas papildomas dokumentinis tikrinimas be prekių fizinio tikrinimo - „geltonas kanalas“.
  - c. prekės bus fiziškai tikrinamos muitinės pareigūnų – „raudonas kanalas“.

Absoliuti dauguma deklaracijų, ypač eksporto atveju, yra įforminamos „žaliu kanalu“. Todėl daugeliu atveju į tikrinimo vietą (papildomi 50-80 km.) atvykstama vien tam, kad atvykti ir pastovėti, nes jeigu nėra „raudono kanalo“ muitinė transporto priemonės ir prekių netikrina. **Skatiname peržiūrėti šį reikalavimą ir remtis kitose šalyse taikomomis praktikomis** (Danijoje, Belgijoje ir kitose ES valstybėse deklarantui pateikus muitiniam tikrinimui deklaraciją, reikalavimas, kad prekės būtų atgabentos į muitinės postą atsiranda tik tokiu atveju, jeigu deklaracija patenka į „raudoną kanalą“. Kitais atvejais jos gabenamos tiesiogiai gavėjui).

2. **Reikalavimas deklaracijose (eksporto, tranzito) nurodyti valstybinius transporto priemonių numerius.** Kai prekių siunta yra gabenimo metu yra kelis kartus yra perkraunama kitose ES valstybėse esančiuose krovinių terminaluose, reikalavimas rašyti valstybinius numerius yra beprasmis. Tačiau Lietuvos muitinė valstybinių numerių neatitikimą su nurodytais deklaracijoje traktuoja kaip nesankcionuotą prekių perkrovimą ir gali pritaikyti ATN kodekse numatytas baudas. Raginame netaikyti šio reikalavimo, nes jis turėjo pagrindą tik tol, kol Lietuva nebuvo ES narė.
3. Reikalaujama, kad deklaruojant prekes eksporto procedūrai, prekės jau būtų pakrautos į transporto priemonę, kurios valstybiniai numeriai nurodyti muitinės deklaracijoje. Logiškas sprendimas būtų posto darbo laiku leisti deklaruoti ir įforminti eksporto procedūrą kroviniui esant logistikos terminale. Jeigu MDAS sistema parinks „raudoną kanalą“, tai atvykęs muitinės pareigūnas jį patikrins logistikos terminale įsteigtoje prekių tikrinimo vietoje.
4. Lietuvos muitinė dar neįgyvendino Komisijos deleguotojo reglamento 2015/2446 B priedo reikalavimų, todėl dirba pagal Komisijos deleguotojo reglamento 2016/341 9 priedo reikalavimus, kurie taikomi pereinamajam laikotarpiui. **Būtina užtikrinti kuo greitesnį įgyvendinimą dėl konkurencijos didinimo.**

7. Fintech sektoriaus plėtra

Problema: Lietuva nuo 2016 metų sėkmingai vystė fintech sektorių, pritraukdama užsienio investicijas, sukurdama naujas itin gerai apmokamas darbo vietas, didindama konkurenciją finansų sektoriuje, ko pasėkoje ženkliai gerėjo paslaugų kokybė, prieinamumas ir patogumas Lietuvos gyventojams ir verslams. Fintech sektoriaus plėtra buvo itin sparti iki 2021 metų. Lietuva tapo viena iš TOP 5 Pasaulio jurisdikcijų tarptautiniams žaidėjams steigti ir vystyti veiklą. Vis tik nuo 2022 metų (net nuo 2021 metų antros pusės) investicinė aplinka finansų sektoriuje pradėjo reikšmingai keistis. Nuo 2023 metų tarptautinės fintech bendruomenės motyvacija nukreipti investicijas į Lietuvą pradėjo ženkliai mažėti. Pagrindinė priežastis, kurią įvardina esami ir buvę investuotojai – reikšmingas lūkesčių ir realybės prisilenkimas. Iš vienos pusės valstybės institucijos ir toliau aktyviai kvietė ir kviečia užsienio investuotojus ateiti į mūsų šalį, bet Lietuvoje pradėjus licencijavimo veiksmus investuotojai susidūrė (ir vis dar susiduria) su gana skirtinga Europos Sąjungos teisės aktų interpretacija (pvz., Olandijoje, Prancūzijoje, Airijoje ir Lietuvoje), ženkliai suprastėjusia kompetencija nagrinėjant paraiškas, bei svarbiausia – regulatoriaus skeptišku ir neretais atvejais neprofesionalių, neargumentuotu požiūriu į investuotoją ir/ar siūlomą veiklos modelį, vilkinamais procesais, neprofesionalių paraiškų nagrinėjimu, nenuspėjamu pozicijos pasikeitimu proceso eigoje ir pan.

2023 m. birželio mėn. buvo išleistos Tarpinstitucinės darbo grupės rekomendacijos dėl 2023 – 2028 m. Fintech sektoriaus plėtros Lietuvoje (toliau – Gairės). Vertinat Gairėse siūlomą fintech sektoriaus plėtrą ir esamą realią situaciją (VšĮ Investuok Lietuvoje skeliamą statistiką), labai abejotina, kad išsikelti tikslai bus pasiekti, Lietuvos kaip jurisdikcijos reputacija prastėja tarptautinėje bendruomenėje. Reikšmingas regulatoriaus požiūrio pasikeitimas ir kompetencijų susilpnėjimas kelia grėsmę galutinai sugadinti Lietuvos patrauklumą užsienio investuotojams bei didina riziką dėl investicinių ginčų (sukeltų lūkesčių ir realios situacijos esmingas nesutapimas).

Siūlymas:

1. Įvertinti ir jei reikia, keisti/reformuoti Lietuvos banko vykdomą finansų sektoriaus priežiūros modelį, kuris atlieptų esamą susidariusią situaciją, t. y. kad priežiūros modelis būtų suderinamas su esamų rinkos žaidėjų skaičiumi ir veiklos specifika (t. y. skaitmeninių finansinių paslaugų teikimas). Kaip vienas iš gerųjų pavyzdžių yra Liuksemburgo regulatoriaus įdiegta priežiūros sistema, užtikrinanti kelių šimtų licencijuotų finansų įstaigų kokybišką priežiūrą, šalies ekonomikos augimą per finansinių paslaugų sektorių, nuolatinį užsienio investicijų pritraukimą ir išlaikymą.
2. Didinti finansavimą Lietuvos bankui, kad būtų realių finansinių resursų stiprinti kompetencijas ir didinti kompetentingų darbuotojų skaičių.

8. Kiti investicinės aplinkos gerinimo pasiūlymai

1. **Verslo skrydžiai** – patogus susisiekimas oru, turint omenyje Lietuvos geografinę padėtį, yra esminė ir būtina infrastruktūros dalis ir kertinė sąlyga siekiant į Lietuvą pritraukti investicijas. Skatiname toliau įgyvendinti ir skirti finansavimą susisiekimo ministerijos kartu su Lietuvos oro uostais įgyvendinamam rizikos pasidalijimo su oro linijomis modeliui. Investors' Forum pateikia kryptių, kurių pasiekiamumas (patogiais verslui laikais) yra itin svarbus, sąrašą: *Londonas Heatrow (arba City), Amsterdamas, Briuselis, Paryžius, Kopenhaga, Oslas, Stokholmas,*

Helsinkis, Talinas, Ryga, Varšuva, Viena, Berlynas, Hamburgas, Diuseldorfas, Frankfurtas, Miunchenas, Kijevas, Madridas, Roma, Milanas, Praha, Dublinas, Ženeva, Ciurichas.

2. **Verslo priežiūros institucijų pertvarka ir administracinės naštos verslui mažinimas.** Viena iš svarbiausių sričių, reikalaujančių daugiau dėmesio, yra verslo priežiūros institucijų veiklos tobulinimas, efektyvinimas ir konsolidavimas. Verslą prižiūrinčių institucijų tikslas neturėtų būti užsiimti politikos formavimu ar kariauti su verslu, ko dar vis pasitaiko.
3. **Spartesnis duomenų atvėrimas** – duomenų atvėrimas vyksta lėtai ir pernelyg apsunkintai bei atveriant tuos duomenis, kurie dažnu atveju neteikia didelės vertės naudotojui. O tie, kurie yra naudingi ir įdomūs dažnai būna pateikiami su vėlavimu.
4. LR Vyriausybė, siekdama „Žaliojo kurso“ tikslų, turėtų **skatinti ne tik naujos kartos transporto priemonių, atitinkančio Žaliojo kurso tikslus, spartų diegimą bet ir remti tokių inovatyvių priemonių kūrimą ir gamybą Lietuvoje.** Šiuo metu Lietuvoje sėkmingai kuriamos ir jau sukurtos sausumos ir vandens originalios transporto priemonės, tačiau šių priemonių gamyba iki šiol Lietuvoje neturi ekonominės veiklos kodo.